

УДК 378.14:373.211.24

ПРІОРИТЕТНІ ПЕДАГОГІЧНІ ЦІННОСТІ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Падалка О. І.

У статті розглянуто проблему професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, висвітлено особливості формування пріоритетних педагогічних цінностей у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вихователя.

Ключові слова: цінності, пріоритетні педагогічні цінності, майбутній вихователь, професійно-педагогічна підготовка.

В статье рассмотрена проблема профессиональной подготовки будущих специалистов дошкольного образования, отражены особенности формирования приоритетных педагогических ценностей в процессе профессионально-педагогической подготовки будущего воспитателя.

Ключевые слова: ценности, приоритетные педагогические ценности, будущий воспитатель, профессионально-педагогическая подготовка.

The problem of professional preparation of future specialists of preschool education is considered in the article, the features of forming of priority pedagogical values are reflected in the process of professionally-pedagogical preparation of future educator.

Key words: values, priority pedagogical values, future educator, professionally-pedagogical preparation.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується як період трансформаційних процесів, що зумовлений пошуком власного шляху розвитку та зміни цінностей. Україна як незалежна держава, що не так давно стала на самостійний шлях формування нових соціально-економічних, політичних, духовних орієнтирів, свої ідеї, мрії та сподівання значною мірою пов'язує з молоддю. Проблема формування цінностей студентської молоді є надзвичайно актуальною нині. Молодь виступає активною силою політичних змін і, залежно від того, які цінності вона вносить у ці зміни, яку культуру впроваджує, багато в чому буде залежати майбутнє суспільства, його культура, напрям трансформації. Суспільство зацікавлене в тому, щоб ці цінності й культура були демократичними. Їх формування – актуальне завдання, яке потребує нагального вирішення.

Для вищої школи залишається актуальною проблема як професійного, так і особистісного розвитку студентів. Значущість цілісного вивчення професійно-особистісного розвитку очевидна: без особистості не може бути професіонала, а без професійного самоствердження – самовдосконаленої особистості. Аспект особистісного розвитку, його змістовий компонент за останні роки неодноразово набував дискусійного характеру. Проте, зрозуміло, без ціннісного підходу не обійтися у вирішенні проблеми ефективного професійно-особистісного розвитку студентів.

Необхідність формування пріоритетних цінностей студентів педагогічних вищих навчальних закладів зумовлена зростаючими вимогами до рівня загальнокультурної, спеціальної та педагогічної підготовки випускників, потребами в постійній професійній самоосвіті й самовихованні, потребою в підготовці майбутніх фахівців до професійного компетентного входження до ринку праці, що потребує готовності й уміння майбутніх вихователів утілювати в життя гуманістичні ідеї, становлення системи сучасних і соціально значущих цінностей у структурі особистості, здатності їх створювати й передавати. Виявлення й оцінювання ціннісних пріоритетів сучасного педагога, аксіологізація професійної діяльності, розвиток його аксіосфери, розробка інваріантного ядра ціннісно-орієнтаційних якостей особистості майбутнього вихователя, дослідження специфіки формування педагогічних цінностей – питання, що набувають нині стратегічного характеру і є одними з найбільш важливих і актуальних завдань вищої педагогічної школи.

Аналіз останніх досліджень. У сучасній науці проблема цінностей є предметом міждисциплінарного дослідження. Загальнофілософське трактування поняття “цінності” висвітлено О. Дробницьким, І. Зязюном, М. Каганом, О. Сухомлинською. Наукову базу психологічного аспекту теорії цінностей створено Б. Ананьєвим, О. Леонтьєвим, В. М'ясищевим, Д. Узнадзе та ін. Педагогічний підхід до цінностей представлений працями Г. Ващенко, О. Вишневіського, П. Ігнатенка, Б. Ліхачова, З. Равкіна, М. Нікандрова. Фундаментальні проблеми теорії професійної освіти висвітлено в працях С. Архангельського, А. Алексюка, М. Грищенко, С. Гончаренка, І. Зязюна, О. Киричука, Н. Кічук, В. Ликової, О. Пехоти, Н. Нічкало, О. Савченко, М. Ярмаченка. Питанням аксіологічної проблематики присвячено праці І. Беха, В. Василенка, О. Дробницького, А. Здравомислова, В. Тугарінова, В. Ядова.

Загалом проблему формування системи цінностей майбутнього педагога порушують у зв'язку з вирішенням таких питань, як: гуманізація навчально-виховного процесу вищої школи (М. Євтух, Н. Крилова, І. Смолюк, Р. Скульський, Г. Шевченко); формування особистості педагога в системі вищої педагогічної освіти та фахової підготовки (І. Зязюн, Н. Кузьміна, М. Машовець, О. Мороз, В. Сластьонін, В. Тамарін, Є. Шиянов).

На думку дослідників (С. Єрмакова, І. Ісаєв, В. Сластьонін), педагогічні цінності – це комплекс інтегративних утворень особистості, що виявляються у вибіркового ставленні до різних видів педагогічної діяльності залежно від рівня засвоєння нею досвіду, загальноприйнятих цінностей, професійних знань, умінь і навичок, що фіксуються в потребах, мотивах, установках, оцінках, ідеалах та інтересах людини.

Цілі статті. Метою статті є аналіз ролі та місця пріоритетних педагогічних цінностей у процесі професійної підготовки майбутнього вихователя.

Виклад основного матеріалу. Кожен талановитий, висококваліфікований, вдумливий педагог поєднує у своїй практиці загальнотеоретичні досягнення педагогіки, власний досвід, особистісні переваги та особливості дітей, із якими він працює. Тому навіть найдосконаліша теорія не може дати вичерпної відповіді, яким бути педагогу, однак вона є основою, на яку мусить опиратися навіть найобдарованіший із них.

Сучасний етап розвитку українського суспільства актуалізував проблему виховного потенціалу освіти, висуваючи проблеми виховання і самовиховання особистості як пріоритетний напрям духовного оновлення. Забезпечення впровадження в освітній процес цінностей розвитку особистості, створення умов для її самореалізації обґрунтовано в ролі стратегічної мети освітянської діяльності у працях В. Кременя [4].

Успішне розв'язання завдань національного виховання, суттєве покращення всього навчально-виховного процесу, розвиток пізнавальної, трудової активності дітей і молоді безпосередньо пов'язані з удосконаленням підготовки педагогів, їх професійно-педагогічної майстерності, ерудиції і культури.

Вихователь – це довірена особа суспільства, якій воно ввіряє найдорожче і найцінніше – дітей, свою надію, своє майбутнє. Доля дітей в руках педагога, у його золотому серці, він має бути джерелом радісного пізнавального і морального зростання своїх вихованців. Жодна інша професія не ставить таких вимог до людини. Педагог зобов'язаний бути яскравою, неповторною особистістю, носієм загальнолюдських цінностей, глибоких і різноманітних знань, високої культури [2].

В Концепції національного виховання зазначено, що вихователь є другом вихованців, тому що відкриває надзвичайний світ краси, він надихає, одухотворяє їх благородними пориваннями [2]. А бути другом – означає переживати разом із своїми вихованцями радість боротьби за досягнення цілей, які облагороджують людину, разом долати труднощі, відчувати одухотвореність ідеєю.

Розвиток мережі дошкільних навчальних закладів у нашій країні вимагає все більшої кількості спеціалістів у галузі дошкільної освіти. Дошкільному навчальному закладу потрібні кваліфіковані вихователі, люди великої душі, які люблять дітей, свою професію і пишалися б нею.

Ідеї видатних педагогів стосовно особистості вихователя актуальні й сьогодні. Вихователь повинен прагнути до саморозвитку та самовдосконалення, повинен знати й уміти використовувати набуті знання та навички, розробляти та впроваджу-

вати в практику оригінальні методики навчання дітей дошкільного віку, плідно працювати з батьками тощо. Разом з тим він має бути ерудованим, володіти сучасним світоглядом, педагогічним тактом та умінням працювати з дітьми. Хороший педагог, зауважував В. Сухомлинський, це насамперед людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати доброю людиною, уміє дружити з дітьми, бере близько до серця дитячі радощі й прикрощі, знає душу дитини, ніколи не забуває, що й вона сама була дитиною [5].

У Концепції національного виховання вказано, що вищі навчальні заклади мають здійснювати підготовку свідомої національної інтелігенції, сприяти оновленню і збагаченню інтелектуального генофонду нації, вихованню її духовної еліти, примножувати культурний потенціал, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх спеціалістів [2].

Актуальність оновлення державного стандарту дошкільної освіти визначається соціальною затребуваністю підвищення рівня якості освіти. Дошкільні заклади потребують висококваліфікованих фахівців педагогічної справи. Бакалавр напряму підготовки “Дошкільна освіта” повинен у житті керуватися високоморальними нормами та цінностями, передавати і розповсюджувати своє світобачення.

Державний стандарт дошкільної освіти визначається зміною освітньої орієнтації на особистісну, ціннісну; переорієнтацію з культури корисності на культуру гідності як основу формування в дитини цілісності образу світу. Ключовою фігурою дошкільної освіти має стати дитина з самоцінністю її буття [1].

Галузевий компонент Державних стандартів освіти базується на державному компоненті, включає до свого складу освітньо-кваліфікаційну характеристику, яка встановлює пріоритетне призначення й умови використання випускників, відображає мету й узагальнює зміни освіти і професійної підготовки у вигляді переліку умінь, визначає місце та роль фахівця в соціальній структурі суспільства і вимоги до його компетентності. Освітньо-кваліфікаційна характеристика визначає вимоги до загальноосвітнього рівня і галузеві кваліфікаційні вимоги до випускника навчального закладу.

Розуміючи мобільність як важливу складову професіоналізму педагога, розглядаємо місце педагогічних цінностей на етапі становлення фахівця в процесі навчання у вищому навчальному закладі. Детальне вивчення й аналіз структури варіативного компонента кваліфікаційної характеристики освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” напряму підготовки 6.010101 “Дошкільна освіта” засвідчує, що означений документ визначає професійне призначення фахівців денної, заочної та екстернатної форми навчання, а також системи соціально-професійних завдань, сукупність та рівень сформованості вмінь і знань, вимоги до атестації.

Освітньо-професійна підготовка у вищих навчальних закладах передбачає формування майбутнього педагога як людини-гуманіста, якій притаманні духовність і творчість. Зміст вишівської підготовки має відповідати таким вимогам: пріоритет національних і загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок спеціальних курсів із національною культурою, історією, традиціями українського народу; формування у студентів потреб і здібностей до пізнавальної творчості, критеріальних основ наукового світогляду, що забезпечує пріоритет людини та її цінностей; науковий і світський характер соціально-гуманітарних дисциплін, незалежність їх викладання від політичних партій, громадських і релігійних організацій; демократизм системи викладання дисциплін, свобода вибору студентами форм занять і навчальних курсів; безперервна система вищої педагогічної освіти: довишівської, вишівської, післявишівської.

Вимоги до якостей бакалавра чи спеціаліста суттєво не відрізняються, і це правомірно, оскільки об'єктом діяльності в кожному випадку є дитина, як і предметом та результатом професійної діяльності педагога.

У кожному вищому навчальному закладі, для кожної спеціальності складається освітньо-професійна програма та освітньо-кваліфікаційна характеристика.

В освітньо-кваліфікаційній характеристиці визначені вміння, що в цілому характеризують педагогічний професійний потенціал майбутнього випускника. Вони включають менш якісні характеристики інтелектуального, комунікативного, оперативного, творчого, культурного, гуманістичного, діяльнісного компонентів.

Навчальний план вищого навчального закладу визначає структуру та зміст професійної освіти через інваріативну та варіативну складові, які встановлюють співвідношення годин та змісту між циклами навчальних предметів, гранично допустиме навчальне навантаження на студентів та семестрову кількість навчальних годин.

Зміст фахових дисциплін впливає на формування педагогічних цінностей майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, допомагає студентам здобувати необхідні знання, виробляти здатність орієнтуватися в методології наук, знати їх світоглядний потенціал і варіанти виходу в практику. Професійна підготовка майбутніх вихователів спрямована на ефективну взаємодію з дітьми дошкільного віку та розвиток творчих здібностей у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу. Фахові предмети опановуються впродовж усього періоду навчання у вищому навчальному закладі.

В аспекті досліджуваної проблеми встановлено, що фахова підготовка студентів – майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до формування педагогічних цінностей освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” – здійснюється за поданим нижче планом.

1. Нормативні навчальні дисципліни.
    - 1.1. Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни.
    - 1.2. Дисципліни природничо-наукової (фундаментальної підготовки).
    - 1.3. Дисципліни професійної і практичної підготовки.
  2. Вибіркові навчальні дисципліни.
    - 2.1. Дисципліни самостійного вибору навчального закладу.
    - 2.2. Дисципліни вільного вибору студента.
- Державна атестація.

У своєму дослідженні ми орієнтувались на дисципліни професійної і практичної підготовки (“Дошкільна педагогіка”, “Педагогічна творчість”, “Історія педагогіки”), вибіркові навчальні дисципліни (“Основи педагогічної майстерності”), дисципліни вільного вибору студента (спецкурс “Педагогічна аксіологія”).

Навчальна дисципліна “Дошкільна педагогіка” спрямована на розвиток у майбутніх спеціалістів у галузі дошкільної освіти педагогічного мислення, оволодіння надбаннями світової педагогічної думки та педагогічних традицій українського народу; формування здатності до педагогічного осмислення явищ виховання, навчання й розвитку дитини в умовах родинно-суспільного виховання; розвиток умінь педагогічного прогнозування; формування творчого підходу до педагогічної діяльності; підготовку до практичного здійснення завдань педагога в сучасних умовах дошкільної освіти.

Курс “Історія педагогіки” є базовим компонентом загальнопедагогічної освіти й професійної культури майбутнього педагога, він сприяє формуванню загальнопедагогічного світогляду та уявлення про процес розвитку теорії і практики навчання й виховання; виробленню у студентів науково-історичного підходу до аналізу педагогічних явищ.

Навчальні дисципліни “Педагогічна творчість” та “Педагогічна майстерність” мають на меті сформувати у студентів потреби самостійного професійного розвитку. Важливо, щоб майбутні вихователі усвідомили педагогічну діяльність як рефлексивне керування діяльністю дитини, уявили себе суб’єктом цієї діяльності, опанували механізми використання особистісного потенціалу для розв’язання педагогічних завдань навчання і виховання, засвоїли елементи педагогічної техніки керування собою.

Спецкурс “Педагогічна аксіологія” вводиться в навчальний процес із метою формування у студентів уявлень про цінності, а зокрема педагогічні цінності; сформувати позитивну мотивацію до майбутньої професійної діяльності; сформувати у майбутніх вихователів пріоритетні педагогічні цінності. Навчальні курси передбачають проведення лекційних, практичних, лабораторних занять та організацію самостійної (індивідуальної) роботи студентів.

Важливе місце у професійній підготовці майбутніх вихователів займає педагогічна практика, яка визначається науковцями як: спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів (Н. Горопаха, Т. Поніманська); важливий компонент педагогічної підготовки майбутніх вихователів, у процесі якої вони оволодівають необхідними вміннями й навичками.

Саме педагогічна практика сприяє закріпленню та реалізації в спеціально створених умовах набутих студентами психолого-педагогічних знань, умінь та навичок, необхідних їм у майбутній професійній діяльності.

Важливим завданням навчання у виші є формування в майбутніх вихователів активної педагогічної позиції, що здатна забезпечити самостійне сприймання ними тих педагогічних інновацій, які значною мірою і становлять зміст педагогічної діяльності. Розв'язання цих завдань у системі підготовки фахівців із дошкільної освіти забезпечує педагогічна практика, яка є невід'ємною частиною всього навчально-виховного процесу підготовки майбутніх фахівців, а найголовніше, вона дає можливість залучити студентів до діяльності, яка моделює їхню майбутню професійну діяльність.

Проаналізувавши “Концепцію підготовки фахівця у галузі дошкільної освіти” Рівненського державного гуманітарного університету, ми виявили необхідність удосконалення професійного рівня вихователя, його гуманістичної спрямованості. У III розділі “Зміст спеціальної підготовки фахівця з дошкільного виховання за багаторівневою системою” виділено принципи підготовки типових програм і навчальних планів, серед яких можна виділити: пріоритет загальнолюдських, духовних цінностей у підготовці майбутніх спеціалістів; формування у студентів потреби та здібності до пізнавальної творчості, критеріальних основ формування наукового світогляду, що забезпечує пріоритет людини та її цінностей над засобами діяльності та витратами на вирішення вузькопрофесійних проблем; гуманістичний характер виховного процесу на базі формування у студентів загальнолюдських, соціально-політичних, професійно-трудова, моральних, естетичних та інших цінностей та інтересів [3].

Також у концепції виділено основні напрямки реалізації принципів формування типових програм та навчальних планів, серед яких можна виокремити: вивчення гуманістичних цінностей спадковості людської діяльності, історичного минулого та сучасного; оволодіння цінностями національної та світової культури, розвиток спеціально-педагогічних, художніх, психологічних та естетичних начал [3].

Висновки. Отже, для плідного засвоєння й ухвалення майбутнім вихователем дошкільних навчальних закладів педагогічних цінностей необхідна виважена робота з їх формування в процесі професійно-педагогічної підготовки.

Література

1. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика / С. У. Гончаренко, Н. Г. Ничкало, В. Л. Петренко та ін. ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Технологічний ун-т Поділля. – Хмельницький : ТУП, 2002. – 334 с.
2. Концепція національного виховання: схвалена Всеукр. пед. радою працівників освіти, 30 черв. 1994 р. // Рідна школа – 1995. – № 6. – С. 18–25.
3. Концепція підготовки фахівця у галузі дошкільної освіти. – Рівне, 2000. – 25 с.
4. Кремень В. Г. Аксиологічний зміст спрямованості національної освіти в Україні / В. Г. Кремень // Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи : III Міжнар. наук. конф. (13–14 трав. 2011 р.) : зб. матеріалів. – Х. : Міськдрук, 2011. – С. 8–14.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. Т. 3 : Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – 1977. – 670 с.